

rında iken babasını kaybetti. İlk mektep öğrenimi sırasında sesinin güzelliğiyle dik-kati çekerek ilâhici oldu. 12 Rebîülevvel 1230'da (22 Şubat 1815) mevlid kandili münasebetiyle Topkapı Sarayı Akağalar Camii'nde okuduğu, "Hazret-i Hakk'ın habîbi sevgili bir dânesi" mısraıyla başlayan ilâ-hisinin dinleyicilerce çok beğenilip duru-mun padişaha bildirilmesi üzerine Ender-un Seferli Koğuşu'na alındı. 1820'de II. Mahmud'un musâhiblerinden Hâlet Efen-di'ye musâhib olmasının ardından tekrar saraya hânende olarak geri dönen Sâlih Efendi 1824'te çavuşluğa yükseldi, iki yıl sonra musâhib-i şehriyârî ve hünkâr mü-ezzinleri arasına alındı. 1829'da Beşiktaş'ta Kılıçalipaşa mahallesindeki evine çekildi ve iki yıl kadar yemeni damgacılığıyla meş-gul oldu. 1839'dan sonra mülkiye rütbe-siyle bazı kazalarda kaymakamlık görevin-de bulundu. İlk 1842'de olmak üzere kısa aralıklarla iki defa tayin edildiği İslimye kaymakamlığı görevinin ardından tekrar İstanbul'a döndü. Bu arada Mevleviyye tarikatına intisap etti. Hayatının bundan son-raki kısmını mûsiki meşki ve tekkelere de-vam ederek geçiren Sâlih Efendi verem-den 1862'de vefat etti. Ölümü üzerine ya-zılmış şu tarih beytinin şairi bilinmemek-tedir: "Ne zaman eylese taksim Suyolcu Sâlih / Sû-be-sû akitir lüle misâli çeşmim" (1279). Maçka'da Şeyh Mezarlığı'ndaki kab-ri ve mezar taşı Spor caddesinin genişletil-mesi çalışmaları sırasında (1958) kaybol-muştur.

Sâlih Efendi parlak sesi ve bestelediği eserlerle döneminin ünlü mûsikişinasları arasında yer almıştır. Enderun'daki mûsi-ki eğitimi esnasında kendisinden fayda-landığı hocaları arasında Hamâmîzâde İsmâîl Dede Efendi'nin ayrı bir yeri vardır. Hızır İlyas Ağa'nın, Enderun'da geçirdiği döneme ait hatıralarını naklettiği *Vekâ-yi-i Letâif-i Enderun* (Târîh-i Enderun) adlı eserinde 1818-1828 yılları arasında ce-reyan eden hadiseler anlatılırken zaman zaman hükümdarın huzurunda okuduğu na't, ilâhi, kaside ve şarkılarından bahse-dilen Sâlih Efendi'nin ayrıca dergâhlarda okuduğu ilâhi ve durakların yanı sıra bil-hassa gazelleriyle tanındığı zikredilir. Dö-neminde yeni gelişmekte olan şarkı for-munun başarılı bestekârları arasında sa-yılan Sâlih Efendi'nin bestelerinde gele-neksel anlayışa bağlılık ön plandadır. Sağ-lam melodik bir yapı çerçevesinde âhenk-li ses örgüsüyle işlediği, zarif bir ifade gü-cünün çarpıcı örnekleri olan eserlerinden günümüze ancak yirmiyi yakını ulaşabil-miştir. Yılmaz Öztuna'nın verdiği iki bes-

te ve on sekiz şarkıdan ibaret liste (BTMA, II, 259) Sadun Aksüt'ün eserinde aynen tekrarlanmış (Türk Musikîsinin 100 Bes-tekârı, s. 138) ayrıca Türkiye Radyo Televiz-yon Kurumu repertuvarında on altı şarkı-sının kaydına rastlanmıştır. Bunlar arasın-da, "N'eyleyim nice'deyim olamam bir an" mısraıyla başlayan bayatî-araban, "Ey şûh-i cihan sevdi seni can" mısraıyla başlayan eviç (ferahnâk), "Ey şâh-ı melek sen gibi ır-fan bulunur mu?" mısraıyla başlayan mâ-hur (zâvil), "Hemdemim olsun şehinşâha safâlarla tarab" mısraıyla başlayan şev-kefzâ şarkıları eserlerinden bazılarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hızır İlyas, *Târîh-i Enderûn*, İstanbul 1276, s. 88, 162, 196, 260, 279, 307, 442, 457; *Sicill-i Osmânî*, III, 216-217; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikîsi Antolojisi*, İstanbul 1943, II, 400; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 266-277; Sadun Aksüt, *Türk Musikîsinin 100 Bestekârı*, İstanbul 1993, s. 136-138; *TRT Sözlü Eserler*, s. 14, 52, 123, 134, 142, 143, 164, 205, 211, 258, 263, 265, 331, 336, 389, 396; Özalp, *Türk Musikîsi Tarihi*, I, 561-562; Öztuna, *BTMA*, II, 258-259.

NURİ ÖZCAN

SÂLİH HULÛSİ PAŞA (1864-1939)

Osmanlı sadrazamı.

İstanbul'da doğdu. İstanbul liman baş-kanı Dilâver Paşa'nın oğludur. Kuleli İdâ-dîsi'ni, Harbiye Mektebi'ni ve Harp Akade-misi'ni bitirerek (1888) kurmay yüzbaşı ol-du. Askerî eğitimini tamamlamak üzere Almanya'ya gönderildi (1891). Döndükten sonra (1894) Harp Akademisi'ne öğretmen olarak tayin edildi. 1897 Osmanlı-Yunan harbine katıldı. Müşir Deli Fuad Paşa'nın kızıyla evlendi (1901). Kayınpederinin rüt-beleri alınıp Şam'a gönderilince o da Di-yarbakir'e sürüldü (1903). II. Meşrutîyet'in ilânının (1908) ardından Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye ikinci başkanlığına getirildi. Rüt-besi ferikliğe terfi ettirilerek Edirne'deki İkinci Ordu kumandanlığına atandı. Otuz-bir Mart Vak'ası'nı bastırmak için Selânik'ten yola çıkan Hareket Ordusu'nu destek-le-di. Ahmed Tevfik Paşa ve Hüseyin Hilmi Paşa hükümetlerinde Harbiye, Hakkı Paşa hükümetinde Bahriye nâzırlığı yaptı. Nâ-zırlıktan ayrıldıktan sonra Âyan Meclisi üyeliğine tayin edildi (1911). Gazi Ahmed Muhtar Paşa hükümetinde Nâfia ve Kıb-rıslı Kâmil Paşa kabinesinde vekâleten Bah-riye nâzırı oldu. Balkan barışı için topla-nan Londra Konferansı'na delege olarak katıldı. Fakat Mahmud Şevket Paşa hükü-meti kurulunca geri çağrıldı. I. Dünya Sa-

Sâlih
Hulûsî
Paşa

vaşı sonuna kadar Âyan Meclisi üyeliği dı-şında hiçbir görev almadı. Karısını teda-vi ettirmek üzere gittiği İsviçre'de iken Mondros Mütarekesi imzalandı (30 Ekim 1918). Mütareke şartları yüzünden bir sü-re İstanbul'a gelemedi. Paris Konferansı'na giderken İsviçre'ye uğrayan Sadrazam Damad Ferid Paşa'dan İstanbul'a dönme-si konusunda yardım istedi. Sadrazam ya-kında kabinde değişiklik yapacağını, ken-disine hükümette görev vermek istediğini ve bu şekilde İstanbul'a dönüşünün kolay olacağını söyledi.

Paris'ten eli boş dönen ve Kuvâ-yi Mil-liye'ye karşı tutumu yüzünden eleştirilen Damad Ferid Paşa istifa etti ve ertesi gü-nü tekrar görevlendirildi (21 Temmuz 1919). Üçüncü hükümetini hiçbir partiye men-sup olmayan tarafsız kimselerden oluşturan Damad Ferid Paşa, Millî Mücadele'ye sempati duyan Ali Rızâ, Ahmed İzzet ve Sâlih paşaları kabineye aldı. Bu üç paşanın ortak özelliği, yaşlı oluşları yanında İttihat-çılığa fazla bulaşmamış olmalarına rağmen mektepli asker olmalarından dolayı asker ve sivil bürokrasi tarafından sevimleriy-di. Bu sebeple bunlar eski düzenden yeni düzene geçişte bir nevi hakemlik rolü oy-nayabilirlerdi. Bahriye nâzırlığına getirilen Sâlih Paşa, İsviçre'den dönünceye kadar Ali Rızâ Paşa kendisine vekâlet etti. Da-mad Ferid Paşa'nın olumsuz tutumu yü-zünden Anadolu ile İstanbul'un irtibatı ke-silince hükümet istifa ettirilerek (30 Eylül 1919) Ali Rızâ Paşa hükümeti kuruldu (2 Ekim 1919). Bahriye nâzırlığı görevini yeni hükümette de koruyan Sâlih Paşa, Kuvâ-yi Milliye ile olan anlaşmazlıkları gidermek için Anadolu'ya bir temsilci gönderilmesini teklif etti. Hükümet de teklif sahibi olarak kendisini görevlendirdi. Amasya'da Mus-tafa Kemal Paşa, Hüseyin Rauf (Orbay) ve Bekir Sami beylerle üç gece (20-22 Ekim 1919) boyunca müzakerelerde bulundu ve anlaşma sağlanan konularla ilgili beş pro-tokol imzaladı. Böylece Erzurum ve Sivas

kongrelerinde alınan kararlar İstanbul hükümeti tarafından kabul edilmiş oldu. Varılan anlaşma gereğince seçimler yapılarak Meclis-i Meb'ûsan İstanbul'da toplandı (12 Ocak 1920). Fakat İstanbul ile Anadolu'nun barışmasından rahatsız olan İtilâf devletlerinin yoğun baskıları yüzünden Ali Rızâ Paşa hükümeti istifa etmek zorunda kaldı (3 Mart 1920).

Padişah, Ali Rızâ Paşa hükümeti çizgisinde bir hükümetin zorunlu olduğuna kanaat getirerek Sâlih Paşa'yı saraya davet etti. Çağrılış sebebini öğrenince ağlamaya başlayan paşa kesinlikle görevi kabul etmeyeceğini bildirdi. Damad Ferid'in tekrar sadârete geleceğini ve bunun doğuracağı kötü sonuçları anlatan Mâbeyin başkâtibi Ali Fuat Bey (Türkgeldi) tarafından "âdeta zorla" padişahın huzuruna sokuldu. Huzurda da bir süre tereddüt gösteren Sâlih Paşa vezirlik ve müşirlik rütbesine yükseltilerek hükümeti kurmakla görevlendirildi. Padişah, kabineye mebuslardan üye almamasını ve alacağı kimseleri önceden saraya danışmasını istedi. Meclis dışından adam bulmakta zorlandığı için nezâretlerin çoğunu vekâleten dolduran Sâlih Paşa, Bahriye nâzırlığını kendisi yükledi. Tamamen tarafsız kişilerden oluşan Sâlih Paşa hükümeti padişah tarafından onaylanarak görevine başladı (8 Mart 1920). Ali Fuat Bey, Sâlih Paşa hükümetinin alelacele kurulduğu, derme çatma olduğu, iç ve dış ilişkilerin gerginleştiği bir zamanda böyle bir hükümetin devam edemeyeceğinin Sâlih Paşa tarafından da bilindiğini yazmaktadır (*Görüp İştiklâlim*, s. 258). Hükümetin kuruluşunu Mustafa Kemal'e bildiren Hüseyin Rauf Bey, Sâlih Paşa iyi niyetli olsa dahi bu hükümetin Damad Ferid'e zaman kazandırmak amacıyla sarayın bir tertibi olduğunu ileri sürüyor ve güvenoyu vermeyeceklerini söylüyordu. İngiliz istihbarat kaynakları, milliyetçiler kendilerinden bir hükümet istedikleri halde padişahın tarafsız bir hükümet kurmayı başardığını ve müttetiklerin desteği olmadan Damad Ferid'i görevlendirmeyeceğini yazıyordu. Bazı gazeteler ise Damad Ferid'in saraya çağrıldığını, kendisine teklif yapıldığını ve paşanın dostlarıyla konağında görüşmeler yaptığını haber veriyordu. Kısacası Damad Ferid tehlikesinin devam ettiği ve Sâlih Paşa hükümetinin uzun sürmeyeceği anlaşıyordu.

İtilâf devletleri Rum ve Ermeniler'in müslümanlar tarafından katledileceği şâyiasını yaydılar. Hükümet haberleri yalanlayarak bu tür haber yayanların divâniharbe verileceğini duyurdu. İstanbul'u işgale başla-

yan Müttetikler (15/16 Mart gecesi) şehirde sıkıyönetim ilân ederek önemli yerleri ve resmî kurumları işgal ettiler. Milliyetçi mebusları ve devlet adamlarını tutuklayıp Malta adasına sürdüler. İngiliz Elçiliği baştercümânı Ryan sabahleyin Sâlih Paşa'nın evine gelerek işgali resmen tebliğ etti. Eski işgal ile yenisi arasındaki farkı önce kavrayamayan Sâlih Paşa, Ryan'ın sunduğu nota ile bildiriye okuyunca bunun İstanbul'da hükümetin sonu olduğunu söyledi. Ryan ise bunun arzu edilmediğini, mülki yönetime karışmak ve meşrû hükümeti zayıflatmak niyetlerinin bulunmadığını, fakat bir süredir var olan "gayri meşrû hükümeti" zayıflatmak istediklerini belirtti. İşgalin, konferans kararlarına karşı direnildiği ve Bâbüalî nezdindeki girişimlerden bir sonuç alınmadığı için yapıldığını söyledi. Sadrazama verilen notada Mustafa Kemal Paşa ile diğer milliyetçi önderlerin Bâbüalî tarafından derhal reddedilmesi isteniyordu. Aksi halde barış şartlarının sertleştirileceği ve işgalin barış antlaşması imzalanıp uygulanıncaya kadar süreceği bildiriliyordu. Nota ile birlikte verilen ve gazetelerde yayımlanan bildiride padişaha açıkça destek verilirken Millî Mücadele liderleri İttihatçılık'la ve padişahın emirlerine uymamakla suçlanıyor ve hükümetten bunların açıkça kınanması isteniyordu. Hemen kabineyi toplayan Sâlih Paşa durumu değerlendirdikten sonra saraya gidip bilgi verdi. Öğleden sonraki toplantıda istifanın gerekli olduğunu söyleyen sadrazam, Dahiliye Nâzırı Hâzım Bey ve bazı nâzırların bunun mücadeleden kaçmak olacağını söylemeleri üzerine istifadan vazgeçti. Müttetiklerin ortak notasına 18 Mart akşamı cevap verilerek işgal için haklı bir gerekçenin bulunmadığı, Anadolu'daki hareketin Yunan işgalinden ve zulumünden kaynaklandığı, Ermenistan ve Pontus devletlerinin kurulacağı söylentilerinin bu etkiyi daha da şiddetlendirdiği bildirildi. Sâlih Paşa istifa etmedikçe müttetiklerin istediği Damad Ferid'in tayini mümkün değildi. Bu yüzden İtilâf devletleri hükümete karşı bir sinir harbi başlatıldılar. Sâlih Paşa kabinenin sallandığını ve Damad Ferid'in mutlaka geleceğini söylüyor, kalabildiği kadar görevde kalmayı memleket için faydalı görüyor ve istifa etmemekte direniyordu. Bu arada Mustafa Kemal Paşa, Temsil Heyeti adına bütün ülke yönetimine el koyarak İstanbul ile haberleşmeyi kesti ve Ankara'da yeni bir meclisin toplanması çalışmalarına başladı. Anadolu ile birlikte hareket etmek isteyen Sâlih Paşa mebuslardan oluşturdu-

ğu bir heyeti Ankara'ya gönderdi. Ancak işgalcilerin millî hareketin derhal durdurulmasını ve Kuvâ-yi Milliye'nin açıkça kınanıp reddedilmesini, aksi takdirde zora başvuracaklarını bildirmeleri üzerine istifa etti (2 Nisan 1920). Böylece yirmi beş günlük Sâlih Paşa hükümetiyle birlikte altı ay önce kurulan Anadolu-İstanbul yakınlaşması da sona erdi. Damad Ferid Paşa hükümeti tarafından hakkında tahkikat başlatılarak müşirlik rütbesi ferikliğe indirilen Sâlih Paşa (18 Temmuz 1920), Ahmed Tevfik Paşa hükümetinin kurulmasıyla (21 Ekim 1920) yargılanmaktan kurtuldu ve eski rütbesi iade edildi.

Sâlih Paşa, Ahmed Tevfik Paşa kabinesinde Bahriye nâzırlığına getirildi. Dahiliye Nâzırı Ahmed İzzet Paşa'nın başkanlığındaki heyetle birlikte Kuvâ-yi Milliye liderleriyle görüşmek ve anlaşmazlıkları halletmek üzere Anadolu'ya gönderildi (2 Aralık 1920). Heyetle Bilecik'te görüşen Mustafa Kemal Paşa, İstanbul hükümetini tanımadığını açıklayarak heyet üyelerini Ankara'ya götürüp üç ay burada alıkoymdu. Sâlih ve Ahmed İzzet paşalar millî hareketi her bakımdan destekleyeceklerini, fakat saltanat hukukuna aykırı hiçbir adım atmayacaklarını kesin bir dille ifade ettikleri için İstanbul ile Ankara arasında uzlaşma sağlanamadı. İki Osmanlı müşiri, İstanbul'a döndükten sonra resmî bir görev almayacaklarına dair yazılı taahhütte bulunmalarından sonra saliverildiler (7 Mart 1921). İstanbul'a dönünce verdikleri söz gereğince görevlerinden istifa eden paşalar (23 Nisan 1921), Sakarya savaşının başlangıcında tekrar kabineye alındılar (12 Haziran 1921). Sâlih Paşa daha önce kaybettiği karısının naaşını nakletmek üzere İsviçre'ye gittiğinde (7 Ağustos – 20 Ekim 1921) Millî Mücadele'nin desteklenmesi konusunda Fransa ve İtalya ile gizli temaslarda bulundu. Saltanatın kaldırılması üzerine diğer hükümet üyeleriyle birlikte istifa eden (4 Kasım 1922) Sâlih Paşa, milliyetçi olmakla birlikte kendisinden on yedi yaş küçük ve bir sonraki nesle mensup bir asker olan Atatürk'le hiçbir zaman tam olarak anlaşamadı. Atatürk ona ne görev verdi ne de özel hayatına karıştı. Çok cüzi bir maaşla emekli edilen ve 1934'te Kezrak soyadını alan paşa yoksul bir şekilde yaşadığı İstanbul Göztepe'deki evinde vefat etti (25 Ekim 1939). Mareşallere mahsus cenaze töreniyle Eyüp'e defnedildi. Askerlikten çok politik görevlerde kullanılan Sâlih Paşa dürüst ve samimi bir meşrutiyetçi ve sözüne güvenilir bir kişiydi.

BİBLİYOGRAFYA :

Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Ankara 1927, s. 145-283; İbnülemin, *Son Sadrazamlar*, s. 2118-2131; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 463-564; Ali Fuat Türkgeldi, *Görüp İhttiklerim* (Ankara 1949), Ankara 1984, s. 38, 42-43, 258-260; Sâlih R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Ankara 1973, I, 148, 151, 153-155, 205-210; Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele*, Ankara 1998, II, 10, 38, 46-48, 98-100, 157-159, 286-287, 381-487; "Sâlih Paşa, Hulûsi", *TA*, XXVIII, 79.

CEVDET KÜÇÜK

SÂLİH b. İSHAK

(bk. CERMİ).

SÂLİH b. MİRDÂS

(صالح بن مرداس)

Ebû Ali Esedü'd-devle Sâlih
b. Mirdâs b. İdrîs el-Kilâbî
(ö. 420/1029)

Mirdâsiler'in kurucusu ve ilk emîri
(1024-1029).

el-Cezîre'de yaşayan Kilâb b. Rebîa kabilesine mensup bir bedevî reisidir. Rahbe'yi ele geçiren Âne hâkimi İbn Mühkân'ın bölgedeki düşmanlarına karşı kendisinden yardım istemesi üzerine Rahbe'ye gitti ve bir süre sonra Rahbe'yi onun elinden almaya karar verip şehri tehdit etmeye başladı. Ancak aralarındaki ihtilâf İbn Mühkân'ın kızıyla evlenmesi üzerine son buldu. Âne halkı İbn Mühkân'a karşı ayaklandığında kayınpederiyle birlikte Âne üzerine yürüyüp isyanı bastırdı. Ardından onu öldürtüp Rahbe'ye hâkim oldu ve şehirde hutbeyi Fâtımîler adına okuttu (399/1008-1009). Bu sırada Halep, Hamdânîler'in âzatlılarından Lü'lü'nün oğlu Ebû Nasr Mansûr'un idaresi altındaydı. Fâtımîler'e bağlılığından dolayı Halife Hâkim-Biemrillâh kendisine Murtazâ (Mürtezaddevle) lakabı vermişti. Bir müddet sonra Mansûr ile Fâtımîler arasındaki ilişkiler bozuldu. Bu sırada Mansûr, Hamdânîler'den Seyfûddeve'nin torunu Ebû'l-Heycâ tarafından bozguna uğratıldı. Sâlih bu durumu fırsat bilerek Halep'e göz dikti. Önce Ebû'l-Heycâ'nın hizmetine girdi, ardından kendisine geniş topraklar vaad eden Mansûr'un tarafına geçti. Fakat Kilâboğulları'nın ele geçirdikleri her yeri yağmalayıp istilâ ettiğini gören Mansûr, bir ziyafet vesilesiyle Halep'e gelen Sâlih'i ve Kilâboğulları'nın ileri gelenlerini hapsedti, 200 kişiyi de öldürttü (2 Zilkade 402 / 26 Mayıs 1012), Sâlih'in

güzelliğiyle meşhur karısını zorla boşatıp onunla evlendi. İki yıldan fazla hapis yatıktan sonra kaçmayı başaran Sâlih, Kilâboğulları'ndan topladığı 2000 kişilik süvari birliğiyle Halep'e yürüdü ve şehri kuşattı. Bir hurûd hareketi yaparak Sâlih'e hücum eden Mansûr yenilip esir düşünce (12 Safer 405 / 12 Ağustos 1014) kardeşi Ebû'l-Ceyş, Halep'e dönerek şehri savundu. Sâlih, Mansûr'u bir süre hapsedtikten sonra bazı şartlarla serbest bıraktı. Buna göre Mansûr 50.000 dinar, 120 rıtlı gümüş, 500 parça elbise ve Halep gelirlerinin yarısını Sâlih'e verecekti. Ancak Mansûr Halep'e dönünce anlaşma şartlarını yerine getirmede. Bunun üzerine Kilâboğulları Halep'i tekrar muhasara etti. Bu arada Mansûr'un Feth adlı gulâmı Fâtımî halifesi ve Sâlih ile iş birliği yaparak birtakım hilelerle Halep Kalesi'ne hâkim oldu ve hutbeyi Fâtımîler adına okutmaya başladı. Fâtımî halifesi yardımlarından dolayı Sâlih'e Esedüddeve lakabını verdi (406/1016). Ardından Sâlih Halep'ten ayrıldı. Halife Hâkim-Biemrillâh'ın nâibleri gelip şehri teslim aldılar. Emîrülümerâ Azîzûddeve (Azîzülümülk) Fâtik, Halep valisi tayin edildi.

Hâkimiyet sahalarını genişletmek isteyen Sâlih, bu maksatla Benî Tay Emîri Hassân b. Müferric b. Dağfel ve Benî Kelb Emîri Sinân b. Ulyân ile ittifak yaptı. Buna göre Halep'ten Âne'ye kadar uzanan topraklar Sâlih'e, Remle'den Mısır'a kadar olan bölge Hassân'a, Dimaşk da Sinân'a bırakılacaktı (414/1023). Sâlih, bu sırada Sedîdülmülk Ebû'l-Hâris Sübân b. Muhammed'in idaresi altında olan Halep'e yürüdü (415/1024). Fâtımî idaresinden memnun olmayan halk şehri Sâlih b. Mirdâs'a teslim etti. Sedîdülmülk kaleye kapandıysa da Sâlih orayı da ele geçirdi (13 Zilkade 415 / 16 Ocak 1025). Kısa bir süre sonra Ba'lebek'ten Âne'ye kadar uzanan toprakları işgal etti. Diyarbekir Mervânî Emîri Nasrûddeve b. Mervân'ın Nümeyrîler'in elindeki Urfa'yı ele geçirmeye teşebbüs etmesi üzerine Nümeyrîler'den Utayr, Sâlih b. Mirdâs'a başvurarak aracı olmasını istedi. Sâlih de onun ricasını yerine getirip Urfa'nın yarısının Nümeyrîler'in elinde kalmasını sağladı (416/1025).

Sâlih ve müttefiki Hassân b. Müferric'in yayımlacı politikalarına son vermek ve bölgeyi kendi hâkimiyeti altına almak için harekete geçen Fâtımî Halifesi Zâhir-Li'l-zâzidînillâh, Anuş Tegin ed-Dizberî kumandasındaki büyük bir orduyu onlara karşı sevketti. Taraflar Taberiye gölü yakınlarındaki Ukhuvaîne'de karşılaştılar (25 Rebîülâhîr 420 / 13 Mayıs 1029 veya 18 Cemâzi-

yelevvel 420 / 4 Haziran 1029). Sâlih ile Küçük oğlu savaşta öldürüldü. Daha sonra oğullarından Şibhüddeve Ebû Kâmil Nasr Halep'e, Muizzüddeve Simâl şehrin kalemine hâkim oldu. Kilâboğulları'nı el-Cezîre'den Halep'e getirip yerleştiren ve Mirdâsiler hânedanını kuran Sâlih b. Mirdâs, Arap dahilerinden (dühât-ı Arab) sayılır. Onun cesur ve kararlı bir emîr olduğu, maiyeti tarafından çok sevildiği kaydedilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (Zekkâr), s. 119-120; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 210-211, 227-228, 230-231, 347-348, 369, 392, 413; XI, 219; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb* (nşr. Halîl el-Mansûr), Beyrut 1417/1996, s. 129-131; İbn Hallikân, *Ve-feyât*, II, 487-488; Ebû'l-Fidâ, *el-Yevâkîit ve'd-darab fî târihi Haleb* (nşr. Muhammed Kemâl - Fâlih el-Bekûr), Halep 1410/1989, s. 151-154; Suhayl Zakkar, *The Emirate of Aleppo (1004-1094)*, Beyrut 1391/1971, bk. İndeks; M. Ahmed Abdülmevlâ, *Benû Mirdâs el-Kilâbiyyûn fî Haleb ve şimâli's-Şâm*, İskenderiye 1405/1985, s. 11-65; M. Sobernheim, "Sâlih", *JA*, X, 129; M. Canard, "Hamdânids", *EI*² (İng.), III, 130; "Âli Mirdâs", *DMBİ*, II, 137-139.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

SÂLİH b. NASRULLAH

(صالح بن نصر الله)

Sâlih b. Nasrillâh b. Sellûm el-Halebî
(ö. 1080/1669)

Osmanlı tıp âlimi, hekimbaşı.

Halep'te doğdu. Dedesine nisbetle İbn Sellûm ve Türkçe literatürde daha çok Halebî Sâlih Efendi diye tanınır. Hayatının ilk dönemi hakkında fazla bilgi yoktur; özellikle yeni çalışmalarda mühtedi olduğu ve Katolik bir aileden geldiği söylenmektedir. Tıp tahsilini Halep'te Bîmâristânü'l-Argûnî el-Kâmilî'de yaptı ve hekimbaşılığa kadar yükseldi. Sadrazamlığa getirilen Vali İpşir Mustafa Paşa ile birlikte İstanbul'a gitti (1064/1654). Tayin edildiği Fâtih Külliyesi Dârüşşifası'ndaki başhekimliği sırasında hasta tedavisinde gösterdiği başarıları duyan IV. Mehmed'in takdirini kazanarak ihسانlarına nâil oldu ve etibbâ-i hâssa arasına alındı. İki yıl sonra hekimbaşılığa getirildi; kendisine Tekfurdağı (Tekirdağ) arpalığı, ardından Mekke kadılığı, İstanbul kadılığı ve Anadolu kazaskerliği pâyeleri verildi. Osmanlı Devleti'nde on dört yıldan fazla bir süre hekimbaşılık görevini yürüten yedi kişiden biridir. Şiirle ilgilenen ve dönemin bazı şairleri tarafından hakkın-da methiyeler yazılan Sâlih Efendi sesinin güzelliği ve mûsikîye olan ilgisiyle de tanınmıştı. Onun, bir ara Münecimbaşı deriş Ahmed Dede'nin öğrencisi olduğu şey-